

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดพื้นที่การเกษตรในอดีต มีชื่อเสียงในเรื่องของผลไม้ เช่น ทุเรียนนนทบุรี เป็นต้น แต่เนื่องจากจังหวัดนนทบุรีอยู่ติดกับกรุงเทพมหานครที่เป็นศูนย์กลางความเจริญด้านเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงเวลาสี่สิบปีที่ผ่านมาตั้งแต่ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกิดขึ้นในประเทศไทย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากภาคเกษตรกรรมมาเป็นภาคอุตสาหกรรม เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้มีการอพยพของประชากรเข้าสู่เมืองหลวงและเมืองใกล้เคียงเช่นจังหวัดนนทบุรี เพื่อหวังโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นของประชาชน ประชากรที่เพิ่มมากขึ้นนี้มีผลทำให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อสภาพแวดล้อมในชุมชน การขยายตัวของอำเภอ ตำบลและชุมชนอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นชุมชนแออัด ทำให้การจัดสรรสาธารณูปโภคพื้นฐาน ไฟฟ้า น้ำประปา และปัญหาการดูแลสุขภาพสะอาดเรียบร้อยในชุมชนไม่เพียงพอ เกิดสภาวะแวดล้อมเน่าเสียเกิดจากขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และสารพิษตกค้าง ที่สกปรก ปัญหามลพิษด้านต่าง ๆ ทั้งมลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง และปัญหาขยะมูลฝอยตกค้างในชุมชน และปัญหาขยะพิษต่าง ๆ เป็นมลพิษที่อันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2546 ปริมาณขยะของจังหวัดนนทบุรีมีมากเป็นอันดับที่ 4 ของประเทศ คือ จำนวนประมาณ 580 ตันต่อวัน รวมถึงปัญหาสังคม คือ ปัญหาครอบครัว ยาเสพติด อาชญากรรม โสเภณีเด็ก โรคเอดส์ และสุขภาพจิต โดยปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ ทั่วจังหวัดนนทบุรี

จากการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2547 เสนอข่าวว่า นางพรศรี กิจกรรม ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี กล่าวว่า “หัวใจสำคัญของการรณรงค์เพื่อลดขยะอย่างได้ผลคือ การทำความเข้าใจกับประชาชนให้มาร่วมแรงร่วมใจกันแยกขยะทุกครัวเรือน แต่ทำอย่างไรจะรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญ” และกล่าวต่อไปว่า “การที่เทศบาลใดจะเริ่ม โครงการบริหารจัดการขยะแบบครบวงจรกระทั่ง

ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องทำความเข้าใจกับประชาชน โดยเริ่มจากเชิญประชุมกลุ่มเล็ก ๆ ชี้แจงสภาพปัญหาของเมือง และทำความเข้าใจว่าขณะเกิดจากการบริโภคของประชาชนนั่นเอง “

และมีข่าวรายงานว่าจังหวัดนนทบุรีกำลังจะสร้างเตาเผาขยะ (ธงชัย เอ็นประเสริฐ, 2548, หน้า 8 และ 2549, หน้า 8) รวมถึงมีปัญหาที่เกิดจากร้านรับซื้อของเก่าเพื่อการรีไซเคิล ทำให้จังหวัดนนทบุรีสกปรก และก่อมลพิษ เพราะมีการลักลอบเผาสายไฟฟ้าเพื่อต้องการลวดทองแดง ด้านในและบางครั้งพบว่ามีการแอบหลอมตะกั่วเอง โดยกิจกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดมลพิษอย่างมาก (นุมาข้าวชาวบ้าน, 2549, หน้า 15)

โดยสำนักงานจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ จัดทำโครงการเสริมสร้างประสิทธิภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเก็บรวบรวม ขนส่งและกำจัดของเสียอันตรายจากชุมชนต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานท้องถิ่น ในการจัดการของเสียอันตรายให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ได้คัดเลือกให้เทศบาลนครพิษณุโลก เทศบาลนครนนทบุรี และกรุงเทพมหานคร เขตดินแดง เป็นพื้นที่นำร่อง เพื่อคัดแยกขยะของเสียอันตรายไม่ทิ้งปนขยะทั่วไป (เปรมฤดี ชามพูนท, 2549, หน้า 13)

พบว่าสิ่งที่ทำให้ภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนต่าง ๆ คือนั้น หน่วยงานของภาครัฐทุกระดับ ได้พยายามแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่การแก้ไขสิ่งแวดล้อม มิใช่เป็นหน้าที่ของภาครัฐเพียงอย่างเดียว ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ และเอกชน และยังคงอาศัยความร่วมมือและมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ในการรับรู้การเปลี่ยนแปลง รับรู้สภาพปัญหา และสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้น มีส่วนร่วมในการดำเนินการ กระบวนการการตัดสินใจ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชน สร้างจิตสำนึก ทักษะคิดและพฤติกรรมในการร่วมดูแลรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้ปัญหาเกิดขึ้นอีก ทั้งยังมีส่วนทำให้ช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไม่ให้เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุในปัญหาเหล่านั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้การบริการและการปกครองประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมาย โดยไม่มีปัญหาการขัดแย้ง และเกิดความพึงพอใจทุกฝ่าย ในด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนรวมมักจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์ มักมีปัญหาคความขัดแย้งสูง ความร่วมมือมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ถ้ากลไกในการบริหารของท้องถิ่น สามารถนำศักยภาพของประชาชนในท้องถิ่นมาร่วมมือในการดำเนินงานส่งเสริม และรักษาสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการของทรัพยากรที่เป็นส่วนรวมของประเทศและในระดับสากลจะเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น และยังเป็น การส่งเสริมประสบการณ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยองค์กรท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

การสนับสนุนส่งเสริมให้มีส่วนร่วมและการให้ความรู้แก่ ชุมชนในด้านเทคนิคต่าง ๆ ในการค้นหาสาเหตุของปัญหา และวางแผนแก้ไขปัญหา รวมทั้งการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดนำร่อง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชนของประชาชนในเขตจังหวัดนนทบุรี ซึ่งผลที่ได้จะเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี การแก้ไขและรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตนนทบุรี มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นอย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรค และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมชุมชนของประชาชนในเขตจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตจังหวัดนนทบุรี

สมมติฐานของการวิจัย

1. ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่างกัน
2. ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่างกัน
3. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่างกัน
4. ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่างกัน
5. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในลักษณะชุมชนต่างกันมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่างกัน
6. ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนต่างกันมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่างกัน
7. ประชาชนที่มีเหตุผลในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างกันมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

เป็นการศึกษาพฤติกรรมของหัวหน้าครอบครัว หรือคู่สมรสในครอบครัวที่พักอาศัย
ในเขตจังหวัดนนทบุรี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหาหรือตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย

2.1 ศึกษาพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและโครงการพัฒนาของ
ชุมชน

2.2 ศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ในกระบวนการดำเนินโครงการส่งเสริมและ
รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชน 6 ด้าน ดังนี้

2.2.1 แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และแนะนำความรู้และแนวปฏิบัติ

2.2.2 สำรวจสภาพปัญหา ได้แก่ การดูแลสอดส่อง แจ้งเหตุ

2.2.3 ร่วมวางแผนพัฒนา

2.2.4 ร่วมดำเนินการพัฒนา

2.2.5 ร่วมอุทิศสิ่งของและทุนทรัพย์

2.2.6 ร่วมประเมินผลโครงการ

2.3 ศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมกิจกรรมส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
ชุมชน โดยเลือกกิจกรรมในการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจกรรมประจำวัน
ได้แก่

2.3.1 การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านเรือนและชุมชน

2.3.2 การดูแลบำรุงรักษาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ได้แก่ ถนนและทางเท้า ท่อ
ระบายน้ำ และน้ำประปา

2.3.3 การส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การคัดแยกขยะมูลฝอย การดูแล
แหล่งน้ำขังการไม่ส่งเสียงรบกวน การไม่ปล่อยมลพิษทางอากาศ การเพิ่มพื้นที่สีเขียวและการดูแล
ความปลอดภัยในชุมชน

3. ขอบเขตด้านเวลา และสถานที่

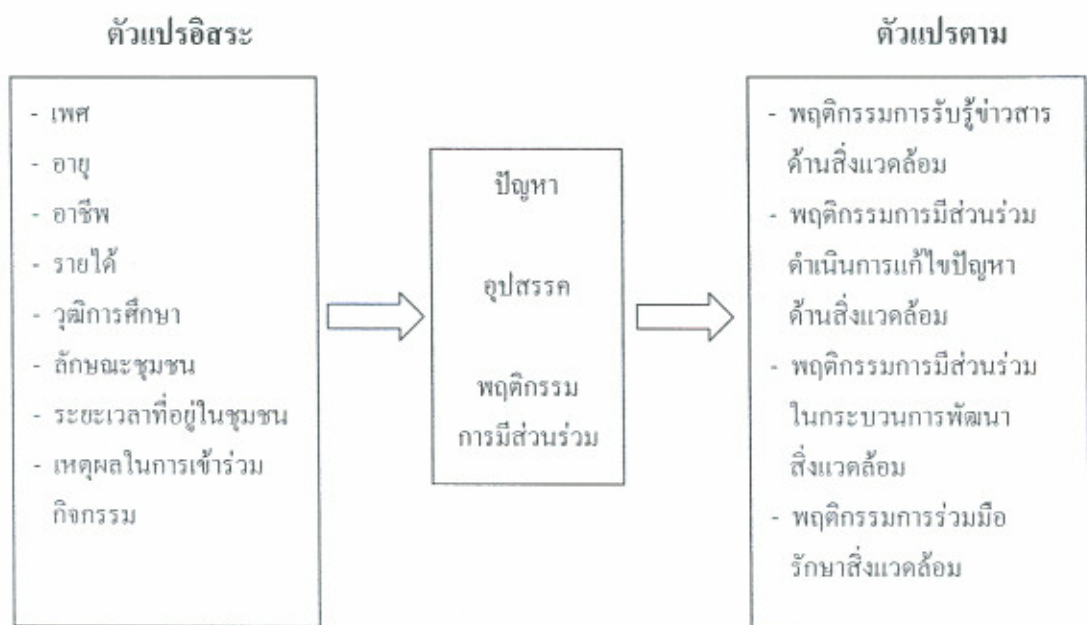
3.1 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตด้านเวลาในระหว่างเดือน กรกฎาคม-
พฤศจิกายน

3.2 ขอบเขตด้านสถานที่

การศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตด้านสถานที่ คือพื้นที่ประชาชนอยู่อาศัยในเขตจังหวัดนนทบุรี ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอบางกรวย อำเภอบางบัวทอง อำเภอปากเกร็ด และอำเภอไทรน้อย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกของบุคคล ทั้งในด้านความคิดและการกระทำโดยสิ่งเร้าต่าง ๆ

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการแสดงออกของประชาชนในลักษณะต่างๆ ที่มีต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ หรือต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือนำไปสู่การส่งเสริมและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ได้แก่ ร่วมศึกษาสภาพปัญหา ร่วมวางแผนพัฒนาร่วมดำเนินการพัฒนาร่วมอุทิศสิ่งของและทุนทรัพย์ และร่วมประเมินผล โครงการ

การมีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหา หมายถึง การที่ประชาชนได้ร่วมสำรวจปัญหาความต้องการ และมีการประชุมชี้แจง โครงการต่าง ๆ รวมทั้งการดูแลสอดส่อง และแจ้งเหตุอันจะมีผลกระทบต่อชุมชน

การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึง การที่ประชาชนมีโอกาสนำเสนอแนวคิด การจัดระเบียบชุมชน แนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มและในการประชุม

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ หมายถึง การที่ประชาชนปฏิบัติ ได้แก่ คิดและร่วมแรง และสนับสนุน การปฏิบัติ ได้แก่ การสละทุนทรัพย์ และวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการ

การมีส่วนร่วมประเมิน โครงการ หมายถึง การที่ประชาชน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนิน โครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน ทั้งโดยหน่วยงานของรัฐ หรือประชาชนในชุมชนร่วมกันแก้ไข

การมีส่วนร่วมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ประชาชนได้ร่วมดำเนินการ จัดสภาพแวดล้อมทั้งในบริเวณบ้าน และชุมชนให้สะอาดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่รกรุงรัง และจัดดำเนินการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้แก่ชุมชน

การมีส่วนร่วมบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ประชาชนได้มีโอกาสเสนอแนวคิดต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน และร่วมดำเนินการจัดการซ่อมบำรุงรักษาสภาพแวดล้อม และช่วยเฝ้าระวังปัญหาการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม และการเกิดมลพิษสิ่งแวดล้อม

คุณภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึง สถานภาพของสิ่งต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบทางกายภาพ และทางสังคมของชุมชน

ชุมชน หมายถึง ประชาชนที่อยู่อาศัยในเขตเมือง ได้แก่ ชุมชนเมืองและชุมชนแออัด ในเขตจังหวัดนนทบุรี

ประชาชน หมายถึง ผู้ที่มีถิ่นพำนักอยู่ในชุมชนเขตจังหวัดนนทบุรี

อาชีพ หมายถึง กิจกรรมที่เป็นที่มาของรายได้หลัก

วุฒิการศึกษา หมายถึง การศึกษาสูงสุด

รายได้ครอบครัว หมายถึง รายได้ต่อเดือน ซึ่งรวมทั้งของสามีและภรรยา

ลักษณะที่พักอาศัย หมายถึง สถานภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย ซึ่งแยกเป็นบ้านตนเอง บ้านเช่า และบ้านพักสวัสดิการ

องค์กรของท้องถิ่น หมายถึง องค์กรบริหารที่มีส่วนร่วมบริหารจัดการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งรวมถึง องค์กรภาครัฐ ได้แก่ องค์กรบริหารจังหวัดนนทบุรี และ องค์กรเอกชน เช่น ผู้นำกลุ่มหรือชุมชน

พฤติกรรมกรับรู้ข่าวสาร เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หมายถึง การติดตามข่าวสาร ความรู้ ทั้งในรูปแบบเอกสารของทางราชการ จากสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร และวารสาร เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการติดตามการเคลื่อนไหวด้านสภาพแวดล้อม ของชุมชน โครงการที่เกิดขึ้นในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานของจังหวัด นครบุรีหรือของรัฐ ที่มีวัตถุประสงค์การดำเนินงานให้สอดคล้องกับพฤติกรรมกรมีส่วนร่วมของ ประชาชนต่อไป
2. เพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ สำหรับ โครงการที่ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาสภาพแวดล้อม
3. เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อ การมีส่วนร่วม สักยภาพและความต้องการของประชาชนในการให้รัฐดำเนินการใด ๆ เพื่อให้ ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น
4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์กับจังหวัดนครบุรีเพื่อใช้ประกอบการ วางแผนรณรงค์หรือปฏิบัติโครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการ สักยภาพและความ สามารถของประชาชนที่แตกต่างกัน
5. เป็นแนวทางในการแก้ไข ปัญหา และอุปสรรคในการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม ชุมชน

